

ŽILVINAS VAREIKIS

Lietuvos kultūros tyrimų institutas, Lietuva
Lithuanian Culture Research Institute, Lithuania

SAVIŽINOS RAIŠKA KOMPARATYVISTINIŲ POŽIŪRIU: HEGELIO IR LAOZI ATVEJAI

The Expression of Self-Knowledge Comparatively:
Hegel and Laozi's Cases

SUMMARY

The article focuses on the aspects of self-expression that are revealed in the ethical and cognitive activities of individuals. With reference to Laozi's philosophy, the ideological proposition that has risen from Hegel's thinking and has rooted in modernity, is disputed. This proposition voices that specialists of a particular scientific field are confident bearers of reliable truth. This view is opposed to the mystery of nature and human origin, the depths of which no empirical science can exhaust. By exploring one's inner world, by cultivating spirit educative moral values and beliefs, it is possible to avoid the opposition between illusions created by the individual and reality. This calls for the aspiration to learn oneself, put efforts in the process to develop, and confidence in a spiritual being higher than man himself.

SANTRAUKA

Straipsnyje analizuojami savižinos raiškos aspektai, atsiskleidžiantys etinėje ir pažintinėje individų veikloje. Remiantis Laozi filosofija ginčijama iš Hegelio mąstymo kylanti idėjinė nuostata, įsitvirtinusi modernybėje, kad tam tikros srities specialistai yra tikrosios tiesos skleidėjai. Šiam požiūriui priešinamas gamtos ir žmogaus prigimties paslaptینگumas, kurio gelmės joks empirinis mokslas negali išsemti. Opozicijos, kylančios iš individo susikurtų iliuzijų ūko ir tikrovės, įmanoma išvengti tyrinėjant savo vidinį pasaulį, kultivuojant dvasią ugdančias moralines vertybes ir tikėjimo dalykus. Tam reikia noro save pažinti, pastangų šiame procese ir pasitikėjimo aukštesne nei pats žmogus dvasine esybe.

RAKTAŽODŽIAI: Laozi, Hegelis, dvasia, Dao, Dievas, savižina, tarpkultūrinė filosofija.

KEY WORDS: Laozi, Hegel, spirit, Dao, God, self-knowledge, intercultural philosophy.

IVADAS

Straipsnyje analizuojama savižinos problema iš Hegelio ir Laozi idėjų tarpkultūrinės perspektyvos. Hegelio filosofijoje savižina traktuojama kaip begalinis individo savivokos procesas, kurio metu taip pat kaupiamos žinios apskritai apie žmogų ir jo gyvenamąją aplinką. Tokio beribio pažinimo tikslas – gamtos resursų užvaldymas siekiant tenkinti asmeninius intelektinius bei būtyje išskylančius vartojimo poreikius. Dėl šios priežasties Hegelio visos filosofijos vienas kertinių uždavinių yra apmąstyti pažinimo begalinumo prasmę. Laozi filosofijoje savipažinimas remiasi daoistų išminčiaus žinojimu ir jo santykiu su Dao, kuris „...visuomet buvo gretinamas su tuštuma bei Nesatimi, o būdamas daugiareikšmis jis ir daoistinei tuštumai suteikia daug skirtingų aspektų bei atspalvių“ (Juzefovič

2014: 52). Aptariamas Dao ir išminčiaus ryšys bei jo pagrindu atsirandančios vertybės sąlygoja tam tikrą etinį modelį, kuriuo remdamasis žmogus gali suvokti savo prigimtį, atrasti vietą socialiniame kosmose. Vis dėlto iš to, kas pasakyta, išplaukia, jog didžiausia problema Laozi tapomame savižinos kelyje – tai paties žmogaus valia šiame kelyje. Iš čia daoizme piešiama tamsuolių ir šviesuolių opozicija, priešinga save ugdančiam ir aplinką radikaliai keičiančiam pagal savo skonį ir supratimą hegeliškajam individui. Straipsnyje, vadovaujantis civilizacinės komparatyvistikos ir komparatyvistinės kultūrologijos metodologinėmis nuostatomis, analizuojami savižinos raiškos aspektai: mąstymo vienašališkumo / abipusiškumo, saiko / besaikiškumo, psichinės statikos / dinamikos.

ABSOLIUTUS MOKSLO AUTORITETAS IR MĄSTYMO VIENAŠALIŠKUMO ATSIŠAKYMAS

Hegelio filosofijoje tiriamajai veiklai suteikiama garbingiausia vieta žmogiškojo aktyvumo spektre. Tuo būdu mokslininkai, pasitelkdami konkrečios mokyklos padiktuotas metodologines strategijas, tikėjimą išankstiniu teisumu įgalinami būti tikrosios tiesos ginklanešiais, kovojančiais prieš neišmanymą, nežinojimą. Hegelio mąstymo analizuojama savybė ypač aktuali pandeminiame kontekste, kai COVID-19 klausimų specialistu gali būti įvardijamas dažnas mokslo srityje dirbantis asmuo, menkai, o kartais ir visai nebūtinai susijęs su virusologijos specifiška. Šiuo požiūriu Hegelio dvasios fenomeno-

logijos tezė „...būtis yra mąstymas; šitaip atsiranda įžvalga, kurios paprastai stokoja įprastas, sąvoka nepagrįstas šnekėjimas apie mąstymo ir būties tapatumą...“ (Hegel 1997: 65) skiriasi nuo viduramžių mąstytojo Tomo Akviniečio *veritas est adaequatio rei et intellectus* (lot. tiesa yra daikto ir minties atitikimas) įžvalgos, išsakytos moksliai komentuojant žydų filosofo Isaaco Izraelio (832–932) mintis. Akviniečiui aptariamos atitikties pagrindas kyla iš kiekvieno dalyko galutinio tikslo įvykdymo. Pavyzdžiui, mikroskopas padeda pastebėti mažus dalykus, tad juo negalima matyti Saulės sistemos planetų judėjimo.

mo. Lygiai taip sveiko žmogaus ausis geba girdėti artimos aplinkos garsus, bet be specialios technikos negali suvokti vandens gyvūnų skleidžiamų garsų ežero dugne. Išimtis taikoma Viešpačiui Dievui, kuris yra Tiesa, neturinti juslinio ar pragmatinio ribotumo, būdingo tam tikrai gyvybės rūšiai ar daiktui: „...Kūrėjas pralenkia kūrimą ir tuo pat metu su kūryba yra glaudžiai susijęs. Šioje vietoje transcendentija ir imanencija teigia viena kitą“ (Chua Soo Meng 2003: 105).

O Hegelio filosofijoje esminis egzistencinės tiesos šaltinis yra žmogus, pavyzdžiui, mokslininkas ar menininkas, kuriantis dvasios pagava tam tikrus idėjinius turinius: jais remdamasi žmonija suvokia tikrovę ir jos pokyčius. Hegelio filosofijoje Dievas „virškinamas“ individo mąstyme tiek, kiek to reikia pačiam žmogui. Atitinkamai dėl to niveliuojamas sakralusis gamtos ir individo santykio dėmuo, leidžiantis kasdienybėje pažinti gamtos ir žmogaus prigimties šventumą. Lieka išsilavinusio individo tiesa arba tiesos bei jo pastangos plėsti žmogiškojo pažinimo visumą. Kitoniškai santykis tarp individo autorefleksijos gebos ir aplinkos pažinimo yra suvokiamas kinų daoizmo tradicijoje. Hegelio filosofijoje Dievo esybę absorbuoja konkretus asmuo, o štai Laozi mąstyme pir-

menybę įgyja Dao pradas: „Dao tuščias, tačiau imi iš jo, ir niekada nėra jam pabaigos... Aš nežinau, iš ko jis gimęs, bet, regis man, kad buvo jis anksčiau negu dangaus valdovas“ (Laozi 2016: 31). Tarpkultūrinio požiūriu Dao yra prieštaringas konceptas, kurio tiesiogiai negalima sieti su Dievu ar žmogumi. Kurio nors identiteto sampratai kliūtimi tampa suvokimas, jog Dao pagimdo tiek žmones, tiek dievybes, o šie savo ruožtu atlieka iš jų prigimties kylančias veiklas ir taip savo gyvenimo būdu atstovauja skirtingai nuo kitų pasaulėžiūrai. Vadinasi, Dao suponuoja mentalinių, etninių, rasinių, kultūrinių ypatybių įvairovę. Aptariamame metafiziniam universume svarbiausiu savižinos tikslu tampa kosminio mąstymo, atsižvelgiančio į savo bei kito prigimtį, gamtos procesus, ugdymas. Šioje edukacijos sampratoje vengtinas konkrečios gyvenimo situacijos vienašalis aiškinimas. Pandeminio laikotarpio aktualijų lauke toks mąstymo būdas skatintų neapsiriboti ekspertų ir profanų, smulkiojo ir stambiojo verslo prioritetų takoskyra, bet ragintų ieškoti dialogo su skirtingų visuomenės grupių atstovais tam, kad būtų įgyvendinami geriausi sprendimai visiems viešosios erdvės interesų subjektams, dalyvaujantiems aktualiose pilietinėse diskusijose.

NESAVANAUDIŠKA BŪTIS DĖL KITŲ

Žmogaus polinkis daryti gera / bloga pirmiausia pastebimas kasdienybėje tam tikrais pavienių individų poelgiais, kurie leidžia individams save pažinti ir atpažinti vieni kitus pagal konkrečiuose veiksmuose atsiskleidžiančias vertybes,

jų kultivavimo intensyvumą kintančioje gyvenimo laiko srovėje. Iš minėto polinkio paskiausiai plaukiantys kūrybos ir naikinimo šaltiniai atsispindi įvairiuose visuomenės procesuose. Išimtinė situacija, kurią sukūrė COVID-19 viruso su-

kelta pandemija, tarsi žemės gelmėse snaudęs geizeris išmetė į Lietuvos viešojo gyvenimo areną savų ir užsienio melagienų paskleistą srautą, daug erzelio komunikacijos sieros debesų, iškėlė pagrįstos kritikos viešojo gyvenimo subjektams. Atkreipdamas dėmesį į įvardytą sociokultūrinės kritikos aspektą pandemijos akivaizdoje, straipsnio autorius analizuoja altruizmo sampratą Laozi filosofijoje atsižvelgdamas į lietuvių filosofo Vytauto Radžvilo kai kurias subtilias išvalgas aptariamam atžvilgiu.

Polinkis daryti gera Laozi filosofijoje yra išmintingo žmogaus, stebėjusio ilgus metus savo vidinį pasaulį ir gamtą, asmeninės brandos išraiška: „Ilgas yra dangaus buvimas, ilgas yra žemės buvimas. Dangus ir žemė todėl ir yra ilgaamžiai, kad ne dėl savęs jie gyvena, – tik dėl to jie gali gyventi ilgai. Tad išmintingas žmogus pasitraukia už kitų ir tuomi jis kitų priešakyje atsiduria. Jis nesistengia savęs apsaugoti ir taip išgyvena. Argi ne todėl taip yra, kad jis – ne savimyla? Argi ne todėl jis gali pasiekti tai, ko siekia?“ (Laozi 2016: 37). Laozi nuomone, geriausias vaistas nuo egoizmo sukeltų rūpesčių slypi religinio mąstymo ir etikos simbiozėje pastebint kitus, atkreipiant dėmesį į jų poreikius, neaukštinant savo asmens, atsiduodant viršesnės jėgos nei pats individas malonei. Savęs nelaikymas *umbilicus urbis* (lot. pasaulio bamba), nesavanaudiškos būties dėl kitų deklaravimas atskleidžia aptariamą daoistinę sampratą altruistinę kilmę. Vis dėlto būtina pažymėti, jog nesavanaudiškos būties prasminis aspektas kinų daoizme nėra idealistiškai naiviai pagrindžiamas. Išmintingas žmogus yra tiek sukaupęs

gyvenimo patirties, jog geba tiek savyje, tiek kituose pamatyti egoizmo daigus ir susilaikyti nuo blogio pagundos. Tam reikia sąmoningo atsiribojimo nuo tų, kurie nėra linę pažinti savo polinkio į gėrį ir blogį. Numanoma intelektualinė distancija išmintingam žmogui leidžia pamatyti visuomenės skaudulius ir į juos reaguoti konkrečia kritika bei numatyti kitų padaryto blogio korekcijos perspektyvą. Taigi analizuojamas nesavanaudiškos intelektualinės žiūros rakursas leidžia įgyvendinti konkrečiam sociumui aktualias vertybes. Daoistinėje civilizacinėje paradigmoje jų šaltinis yra metafizinis Dao pradas, o vakarietiškoje civilizacijoje – krikščioniškasis. Abiejose civilizacinėse paradigmosse konkrečių vertybių įgyvendinimo arena tampa šiapusinė juslinė akivaizdybė, kurioje skirtingų individų bei jų interpretacijų puokštėje, priklausomai nuo turimų žmonių intencijų, mezgasi gėrio ir blogio daigai.

Vienas ryškių pavyzdžių, atitinkančių įvardytą Laozi tapomo išmintingo žmogaus poziciją, yra filosofo Vytauto Radžvilo aktyvios pilietinės ir moralinės pozicijos išsakymas viešojoje erdvėje. Pandemijos pradžioje profesorius drąsiai sukritikavo stambaus kapitalo, artimo lietuviškam biurokratiniam elitui, protegavimą bei atitinkamai smulkiojo ir vidutinio verslų veiklos varžymą bei atkreipė dėmesį, jog ši tendencija kyla iš sovietinio schematizmo mechanizmo verslo ir valstybės institucijų struktūrose. Užtuot pasilikęs prie kritikos pulsto, mąstytojas pats dalyvauja pilietinėse akcijose, savo įkurto Nacionalinio susivienijimo veikloje, ir kaip viešasis intelektualas pateikia įvardytų visuomenės grupių probleminių

santykių sureguliuavimo receptą: „Juo greičiau „maitintojų ir išlaikytinių“ filosofiją ir jos kuriamą priešpriešą pakeis lygiaverčių ir solidarių šalies piliečių filosofija, juo lengviau bus grumiamasi su šia krize ir sėkmingiau įveikiami jos padariniai. Perfrazuojant ir apverčiant seniai žinomą posakį, galima būtų tarti: filosofija, kad „kas gerai verslui, yra gerai Lietuvai“ verta pakeisti filosofija „kas gerai Lietuvai, yra gerai verslui“ (Radž-

vilas 2020). Kitaip sakant, tautiškai ir pilietiškai aktyvi visuomenės dalis, veikianti valstybės labui, anksčiau ar vėliau atsvers abejingą valstybės valdymui piliečių grupę. Tada bus galima įgyvendinti visam šalies verslui, o ne vien indiferentiškai valstybės institucijų mašinerijai ir valdančiajam elitui reikalingas ūkio, švietimo ir ekonomikos reformas, suspenduoti arba apriboti įtakingų politinių ir verslo grupių protekcionizmą.

SAIKAS IR JO STOKA

Tarpkultūrinio požiūriu savižinos raiškai suvokti vienas kertinių aspektų yra saikas. Dėl šios priežasties bandymų pagrįsti saiką ir jo priešybę, įvairias nesaikingumo formas esama tiek Sokrato pokalbiuose su Kratilu, Trasimachu, Glaukonu, tiek Konfucijaus pokalbiuose su įvairiais mokiniais. Išimtimi nereikėtų laikyti Hegelio ir Laozi filosofijų. Savitai saiko klausimą sprendžia Hegelis, kuris aptariamos savybės nebuvimą laiko pamatine subjekto savybe: „...ieško savojo „kito“, žinodamas, kad tame „kitame“ turi ne ką kita, kaip patį save; jis ieško tik savosios begalybės“ (Hegel 1997: 193). Nugrimzdęs į savojo AŠ introspekcijos gelmes individas socialinį kultūrinį Kitą gali matyti tik kaip antrą savojo *ego* kopiją. Iš pastarojo minties vingio išplaukia Hegelio istorijos filosofijos anachronizmai, kada kitokybė atmetama, kai „neatitinka jo europocentrinės mąstysenos“ (Kimmerle 2005: 109). Minėti prieštaravimai kyla iš Hegelio begalinio troškimo suvokti ŽMOGAUS idėjos raišką meninėje, religinėje, politinėje srityse. Šis pažinimo troškulyš ne-

turi pabaigos: vis naujos žmonijos kartos, jų atstovai paveldi pažinimo geismą kaupti pažinimą ir taip dirba iki savo karjeros pabaigos. Galiausiai šią aistringą pareigą paveldi mokslinės tradicijos tėkmėje būsimos mokslininkų kartos. Antikinės lanksčiai laviruojančios tarp griežtumo ir glebaus nuolaidumo, išlaidumo ir šykštumo, malonumo ir askezės *sophrosyne* (sen. gr. diafragmos sveikatos) uodegą prispaudžia Hegelio dialektinio metodo riedulys, reikalaujantis net iš meno sąvokinio tikslumo ir paklusnumo nustatytoms taisyklėms.

Hegelio savižinos sampratą, nukreiptą į abstraktų žmogiškojo pažinimo kaupimą ir iš to kylantį nesaikingumą, sukritikuoja Laozi 9 *Daodejing* fragmente. Diskutuodamas apie visokius gyvenimo nutikimus, paleidžiančius turtuolius tuščiomis, o galiūnus nuverčiančius nuo sostų, mąstytojas prabyla apie negebėjimą nusileisti, troškimą būti garbės tribūnoje nuolat kovojant su potencialiais konkurentais dėl liūto dalies. Laozi receptas yra labai paprastas: „Sėkmės sulaukusieji turi atsitraukti, – toks yra Dao

iki pat dangaus“ (Laozi 2016: 41). Pastarasis saiko matas, reikalaujantis pažaboti agresyvumą kovoje dėl finansinių, intelektinių išteklių ir atrasti poreikių *aurea mediocritas* (lot. aukso vidurį), artimas antikiniam *sophrosyne* pradui. Tik kitaip nei *sophrosyne*, kuris yra suvokiamas labiau kaip vidinė žmogaus sielos savybė, asmuo, pasiryžęs žygiuoti daoistinio saiko keliu, privalo pažinti kitų poreikius. Siekiant šio tikslo praverčia prigimties lavinimas, kuris įgyvendinamas kreipiant dėmesį į prigimties savybę: „Žinojimą ištrynę, išmintį užbraukę, laimėtų žmonės šimteriojai“ (Laozi

2016: 61). Atkreiptinas dėmesys, kad šitaip suvokiamoje savižinoje daug svarbesnė spontaniškos asmenybės dvasios pagava, jausmų, motyvuojančių ją konkrečiai veiklai, supratimas nei aklas kokio nors dalyko išmanymas. Pastarojo tikslo galima siekti ugdant tokias gero žmogaus savybes: 1) mokantis mylėti kitą, o ne vien tik save; 2) veiksmingai naudojant laiką asmeniniams ir bendruomeniniams poreikiams; 3) stengiantis įgyti žmogui ir visuomenei aktualias kompetencijas; 4) užsitarnaujant asmeninį patikimumą; 5) mokantis ramumo ugdant nuolankumą (8 fr.).

SAVIŽINA, ATSISKLEIDŽIANTI INDIVIDO VEIKLOJE

Modernybėje galutinai susiformavusių sociologijos ir psichologijos mokslų atstovai – S. Freudas, E. Eriksonas, A. Maslow, A. Bergeris – plėtojamose teorijose darba ar jam artimą fizinį bei psichinį aktyvumą interpretavo kaip vieną svarbiausių veiksmų, atskleidžiančių individo brandą, jo tobulėjimą sielai artimoje veikloje, ir atitinkamai iš tokių individų skaičiaus gausėjimo atsirandančią visuomenės gerovę. Minėti autoriai toli gražu nėra darbinės veiklos bei autorealizacijos diskursų pionieriai, bet veikiau tęsia ankstesnių kartų mąstytojų pradėtą individo veiklos prasmės ir pasaulio tvarkos apmąstymo grandinę. Tarpkultūriniu požiūriu minėti klausimai analizuojami Hegelio bei Laozi tyrinėjimuose.

Laozi mąstyme savižinos klausimas glaudžiai susijęs su individo veiklumu. Tam, kad išryškėtų teigiami atliekamos veiklos vaisiai, individui būtina pažinti save siekiant stiprinti dvasinį branduolį.

Pastarasis tikslas pasiekiamas individo dorovinio auklėjimo raidoje: „Jei išugdyta savyje, yra dorybė derama; jei išugdyta šeimoje, yra dorybė sutelkta; jei išugdyta gentyje, yra dorybė išplėsta; jei ji pasauly išugdyta, yra jinai visų dorybė“ (Laozi 2016: 131). Tokiu būdu individo, atskiro mikrokosmo, lavinimas išvengia solipsistinio suvokimo šmėklų ir gali sėkmingai sąveikauti su kitais žmonėmis, atliepiančiais makrokosmo, gamtos ir individų visumos dvasinius bei materialius poreikius. Tai ypač svarbu viešajame gyvenime. Štai kodėl didelė Laozi filosofijos dalis krypsta prie krašto valdymo problemų analizės ir su tuo susijusių analogijų tyrinėjimo gamtoje bei visuomenėje.

Hegelio filosofijoje vadovaujamas kiek kitokia žmogiškojo veiklumo suvokimo logika. Nors kaip ir Laozi mąstyme darbas tampa individo autorealizacijos lauku, išreiškiančiu jo savimonės tapatumą ir savybę, Hegelio darbinėje veik-

loje abipusiškumo dėmuo išreikštas kitaip. Vertybinis pokytis, kurį Hegelis vadina pono ir vergo santykiu, žymi socialinių santykių dinamiką visuomenėje. Čia svarbi vieta tenka individo išskirtinumo iš kitų individų poreikio patenkinimui. Jo galima tikėtis mokant savęs ir kito objektinimo kaina: „...ten, kur jis yra, yra ir jo tikroji vieta; jis naudojasi kitais, o kiti naudojami juo“ (Hegel 1996: 414). Lyginant su Laozi, Hegelio skelbiamas minties atotrūkis yra milžiniškas, daoizme santykis tarp individo ir sakraliosios esmės yra palaikantis bei lygiavertis, o štai Hegelis sulieja makrokosmą su mikrokosmu ir paverčia individą gamtos, visatos viešpačiu. Kadangi individų, trokštančių to paties, yra daug, o kiekvienas yra lygus kitam savo norais ir poreikiais, tai kiekvienas, veikiantis savo srityje, netampa išskirtinis, bet at-

lieka viso labo tam tikrą funkciją. Hegelio nuomone, išskirtinis individo veiklos laukas, pagrindžiantis kiekvieno atskiro individo funkcijos atlikimo kokybę, yra mokslas, kuriame „...per dvasios savižinos procesus rutuliojama pono ir vergo dialektika“ (Kimmerle 2005: 43). Mokslo kaip dvasios savižinos centro perdėtas sureikšminimas gali suponuoti gyvenimo ir tikrovės atotrūkį. Jo aptariamoje tiesos orbitoje tam tikros srities specialisto žinojimas pranašesnis už ne visada iki galo verbalizuojamą dvasinį supratimą. Tokiu būdu muzikologas gali daugiau išmanyti apie kompozitoriaus kūrybą nei pats kūrėjas, menkai ar visai nepraktikuojantis tikėjimo religijotyryninkas ar religijos sociologas gali būti traktuojamas kaip didesnis konkretaus tikėjimo ekspertas nei uolus religinio judėjimo išpažinėjas.

KOVOJIMO / NEKOVOJIMO PRASMĖ

Žmogaus prigimtyje snaudžiantis naikinimo instinktas ir jo paties pastangos sutramdyti vidinį žvėrį lydi visos žmonių etinių, estetinių, socialinių idėjų raida. Vis dėlto, nepaisant įvairių mąstytojų ir išmintingų valstybių vadovų triūso, prigimtini aptariamos pražūtingos jėgos potencialas vis tiek prasiveržia. Dėl to iš naujo randasi įvairiopo klausimo – kaip tramdyti šią galią? – formuluotės. Ar tam pakanka vidinio gebėjimo pažinti save? Šiuo atžvilgiu Hegelio ir Laozi filosofijos pateikia gana skirtingus atsakymus.

Iš Hegelio priešybių vienybės sampratos kova iškyla kaip skirtingų idėjų konflikto atomazga, vedanti bendrosios sintezės link. Tarsi lėlininkas, sumaniai

laviruodamas *comedia dell' arte* personažų Kolombinos ir Arlekino aistra, mąstytojas sutirština priešybių elementus jau minėtame pono ir vergo santykiuje – „...vienas yra savarankiška sąmonė, kuriai būtis-sau yra esmė, kitas – nesavarankiška sąmonė, kuriai esmė yra gyvenimas ar būtis – „kitam“ (Hegel 1996: 159), – kad iškeltų žmogiškojo kūrybinio prado begalybę ir mokslinio kumščio, pasiryžusio žūtbūt viską išnarstyti konkrečioje žmogiškos dvasios raiškoje iki paskutinio siūlelio, despotizmą. Panašiai taip italų komedijoje elgiasi *il dottore* (it. daktaras), jausdamas pavydo aistrą Kolombinai, – jis kursto išdaigininką Pantaloną krėsti įvairias šunybes naivuoliui Arlekinui,

kas galiausiai sukuria *inamorati* (it. įsimylėjėlių) mizanscenų draminę įtaigą. Dėl Hegelio dialektinio metodo dominantės „...priešybių vienybė yra santykinė – vienas būties elementas turi susiliesti su kitu, kad gimtų vis naujas kūrinys“ (Svetlov, Sidorov 2018: 66). Kadangi visuomenėje ir gamtoje yra be galo daug priešybių, kova yra begalinis paties savižinos ir kitų elgesio suvokimo procesas, kurį išreikštų progreso dramblio, traiškančio pralaimėtojų lavonus neokomunizmo ar neofašizmo pavidalais, ir tuo būdu straubliu trimituojančio džiaugsmingą triumfo rapsodą, metafora.

Laozi, kitaip nei Hegelis, mano, kad pergalė priklauso tiems, kurie „...nesirodo, todėl yra pastebėti; jie nesigarsina, todėl yra išgirsti; jie nesigiria, todėl yra pagerbti; jie neatsitveria didybe, todėl yra įamžinti. Jie nekovoja, ir dėl to nėra

žmogaus pasauly, kurs kovoje įveiktų juos“ (Laozi 2016: 67). Pasaulis iškyla tarsi kosminio žaismo laukas, kuriame tik išmokus pripažinti savo trūkumus, asmenines ydas įmanoma į aplinkos bei Kito netobulumą žvelgti paprastai, be savigailos ar pasididžiavimo savo šaunu. Pasiekama „...ideali žmogiška būseną, laisva nuo troškimų, kuriai esant asmuo aktyviai nesiekia savo tikslų“ (Blake 2017: 284). Dėl šios būsenos poveikio tampa kasdieniška šokinėti nekovojo kertinių akmenų – spontaniško paklusnumo įvykių tėkmei (*wu*) ir prigimties balsui (*se*) bei vidiniam susikaupimui (*jian*) – švelniomis samanomis stebint išmanymo / neišmanymo dvasia paženklintų visuomeninių grupių vakarėliuose, sudarančiuose neišvengiamą socialinės tikrovės, kurios veidrodis mūsų vidinė gamta, dinamiką ir joje dalyvaujant.

IŠVADOS

Pirma, Hegelio filosofija atstovauja singuliariai abstrakcijas kurpiančio mąstytojo būčiai, spitrijančiai teleskopiniu žvilgsniu į Kito artumą. Kaip astronomas, žvelgdamas į visatos tolumą, mėgina atpažinti naujų planetų kontūrus ir remdamasis fizikiniais skaičiavimais, nustatyti bendrąsias šio visatos kūno charakteristikas, lygiai taip Hegelio aprašomas individas mėgina prasismelkti į kitaip pasaulį suvokiančio individo pasaulėjautos ir veiklos barą. Bėda ta, kad šio proceso metu nėra atsisakoma individo išankstinių prietarų, kritiškai nėra apmąstomas metodologinio instrumentarijus tinkamumas konkrečiam reiškiniui išanalizuoti. Laozi mąstymas,

priešingai, nekelia metodo klausimo. Čia svarbiausia spontaniška individo asmeninė raiška, kurią atskleidžia kintanti gyvenimo tėkmė ir iš to susidedančios individo patirtys.

Antra, Laozi piešiamas savižinos procesas ir galutinis jo tikslas, asmeninių ir bendruomeninių poreikių patenkinimo idealas, reikalauja daug laiko apmąstyti, kurioje gyvenimo kryptyje individas atranda santykį su kitais. Galiausiai jam svarbu išbandyti save įvairiuose žmogiškosios veiklos baruose. Daug paprasčiau keliauti tuo greitu Hegelio siūlomą keliu (Aš ir Kitas lygu Aš), įtraukiančiu asmeninę *ego* į iliuzinį rūpinimąsi vien savo asmeniniais interesais.

Trečia, Hegelio filosofijoje žmonijos tam tikroje srityje sukauptos žinios yra pirmesnės už konkretaus individo gyvenimo patirtį. Tuo tarpu Laozi mąstyme, atvirkščiai, gyvenimo patirtis susideda iš

atskirų skirtingo intensyvumo laipsniu paženklintų patyrimų. Patyrimo ir patirties sąveika konkrečioje veikloje kuria tokį žinojimą, kuris joje skatina / stiprina tikrąją veiklos motyvaciją ir autorealizaciją.

Literatūra

Hegel Georg Friedrich Wilhelm. 1996. *Dvasios fenomenologija*. Iš vokiečių k. vertė Arvydas Šliogeris. Vilnius: Pradai.

Juzefovič Agnieška. 2014. *Tuštumos fenomenas*. Vilnius: Technika.

Laozi. 2016. *Dao De Jing*. Iš senosios kinų k. vertė Dalia Švambarytė. Vilnius: Vaga.

Blake Susan. 2017. Agency, non – action, and desire in the LAOZI, *Journal of Chinese Philosophy* 42: 284.

Kimmerle Heinz. 2005. *Georg Wilhelm Friedrich Hegel interkulturell gelesen*. Nordhausen: Verlag Traugott Bautz.

Meng Jude Chua Soo. 2003. Nameless Dao: A Rap-

prochement between the *Tao – Te Ching* and St. Thomas Aquinas' Metaphysics of Unlimited Being, *Journal of Chinese Philosophy* 30: 105.

Светлов Виктор Александрович, Сидоров Николай Михайлович. 2018. Диалектика Гегеля: пробритение рациональности, *Sociopolitical sciences* 15: 66.

Radžvilas Vytautas. 2020. *Kokia solidarumo samprata remsimės pandemijos akivaizdoje?* Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/vytautas-radzvilas-kokia-solidarumo-samprata-remsimes-pandemijos-akivaizdoje.d?id=83919853> [žiūrėta 2021 11 16]